

Talousvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi brexit-mukautusvarauksen kansallisesta toimeenpanosta ja siihen liittyviksi laeiksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi brexit-mukautusvarauksen kansallisesta toimeenpanosta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 134/2022 vp): Asia on saapunut talousvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- erityisasiantuntija Eliisa Hujala, työ- ja elinkeinoministeriö
- yksikön johtaja Harri Laajarinne, Innovaatiorahoituskeskus Business Finland
- johtava asiantuntija Janica Ylikarjula, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- ekonomisti Petri Malinen, Suomen Yrittäjät ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- opetus- ja kulttuuriministeriö
- Tietosuoja-valtuutetun toimisto
- Hämeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
- KEHA-keskus
- Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- valtiovarainministeriö

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki brexit-mukautusvarauksen kansallisesta toimeenpanosta, väliaikaisesti muutettavaksi valtionavustuksesta yritystoiminnan kehittämiseksi vuosina 2021–2028 annettua lakia sekä muutettaviksi elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista annettua lakia, Harmaan talouden selvitysyksiköstä annettua lakia ja alueiden kehittämisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta annettua lakia.

Valiokunnan mietintö TaVM 28/2022 vp

Uudessa laissa säädettäisiin varauksen hallinnoinnista, valvonnasta ja tarkastuksista vastaavista viranomaisista sekä tuettavista toimista. Laki on välttämätön Suomelle varatun rahoituksen hyödyntämiseksi. Valtionavustuksesta yritystoiminnan kehittämiseksi vuosina 2021–2028 annettuun lakiin, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista annettuun lakiin ja Harmaan talouden selvitysyksiköstä annettuun lakiin tehtäisiin varauksesta johtuvat muutokset ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta annettuun lakiin tekninen päivitys. Uudella lailla täydennettäisiin brexit-mukautusvarausta koskevaa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta.

Esitys liittyy valtion vuoden 2023 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Talousarvioesityksessä vuodelle 2023 yritystoiminnan kehittämishankkeiden tukemiseen esitetään 9 miljoonan euron myöntämisvaltuutta brexit-mukautusvarauksen kansalliseen toimeenpanoon momentille 32.30.42. (yritysten kehittämishankkeiden tukeminen, arviomääräraha). Pääosa Suomelle varatuista rahoista voi jäädä käyttämättä, koska Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneen kuningaskunnan eroamisesta Euroopan unionista aiheutunut taloudellinen haitta pienille ja keskisuurille yrityksille ei ole merkittävä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2023. Laki valtionavustuksesta yritystoiminnan kehittämiseksi vuosina 2021–2028 muuttamisesta olisi voimassa 1.1.2027 saakka.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Ehdotuksen tausta ja tavoitteet

EU-eron seurauksena Yhdistynyt Kuningaskunta (UK) ei enää ole mukana EU:n sisämarkkinoilla, tulliliitossa tai arvonnäisävero- ja valmisteveroalueella. Henkilöiden, tavaroiden ja palvelujen vapaa liikkuvuus EU:n ja UK:n välillä on päättynyt, ja siitä seuraavilla kaupan ja vapaan liikkuvuuden esteillä on laajoja vaikutuksia yrityksille, erityisesti pk-yrityksille ja niiden työntekijöille.

Brexit-mukautusvarauksesta päätettiin 6.10.2021 Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EU) 2021/1755. Sen tavoitteena on torjua brexitin haitallisia seurauksia erityisesti niissä jäsenvaltioissa ja niillä alueilla ja toimialoilla, joilla UK:n eron haitalliset vaikutukset ovat suurimmat. Brexit-mukautusvaraus toteutetaan avustusmuotoisena tukena, se on luonteeltaan määräaikainen toimi ja sen käyttöaika jäsenvaltioissa päättyy 31.12.2023 ja myös maksut tuensaajille on saatava tehtyä vuoden 2023 loppuun mennessä. Tuensaaja on oikeutettu käyttämään brexit-mukautusvarauksen nojalla myönnettyjä ja maksettuja tukia vuoden 2023 loppuun saakka. Varauksesta Suomelle kohdennettu kokonaismääräraha on noin 23 200 000 euroa.

Brexit-mukautusvarausta koskeva asetus on jäsenvaltioissa sellaisenaan sovellettavaa lainsäädäntöä. Jäsenmailla on kuitenkin asetuksen sallimissa puitteissa oikeus valita rahoituksen kohteet sekä päättää mukautusvarauksen hallinnointiin ja tarkastuksiin liittyvien tehtävien järjestämisestä kansallisella tasolla.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki brexit-mukautusvarauksen kansallisesta toimeenpanosta, ja lisäksi muutamaaan muuhun lakiin tehtäisiin varauksesta johtuvat muutokset ja tekniset päivitykset.

Valiokunnan mietintö TaVM 28/2022 vp

Talousvaliokunta pitää hallituksen esitystä perusteltuna ja tarkoituksenmukaisena ja puoltaa siihen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomioin.

Keskeisten ehdotusten arviointia

Tuen myöntäminen yrityksen kehittämisavustuksena

Ehdotuksen mukaan brexit-mukautusvarauksen kautta tuleva tuki myönnettäisiin pienille ja keskisuurille yrityksille kehittämisavustuksena niin, että elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset toimisivat tukea myöntävinä viranomaisina. Asiantuntijalausunnoissa on katsottu, että olemassa olevan, yrityksille tutun rahoitusmuodon hyödyntäminen helpottaa sekä yritysten että viranomaisten toimintaa ja minimoi hallinnollista taakkaa. Talousvaliokunta yhtyy tähän näkemykseen ja pitää valittua ratkaisua onnistuneena.

Tuen myöntämisen edellytykset sekä tiedottamisen korostunut merkitys

Talousvaliokunta toteaa, että tuen myöntämisen kriteerit ovat tiukat, koska tukea hakevien yritysten on osoitettava, että niille aiheutunut taloudellinen haitta on aiheutunut nimenomaan brexitiä. Yritysten voi kuitenkin olla hyvin vaikeaa tai joissain tilanteissa lähes mahdotonta pystyä osoittamaan, mitkä niitä kohdanneet kielteiset vaikutukset ovat seurausta UK:n EU-erosta ja mitkä esimerkiksi koronapandemiasta tai Venäjän hyökkäyksestä Ukrainaan. Lisäksi EU-sääntelyn vuoksi määräajat tuen hakemiselle ja sen maksamiselle ovat erittäin lyhyet. Näistä syistä vaarana on, että merkittävä osa Suomelle varatuista brexit-mukautusvarauksen rahoista jää käyttämättä.

Useissa asiantuntijalausunnoissa on kiinnitetty huomiota myös siihen, että normaalista toimintatavasta poiketen komissio ei tarkista ja hyväksy jäsenmaiden brexit-mukautusvarauksen kansallisia toimeenpano-ohjelmia etukäteen. Näin ollen brexit-mukautusvarauksen nojalla liittyviin tukiiin liittyy tavallista suurempi riski siitä, että komissio kansallisten toimien toteuttamisen jälkeen toteaa tuet sääntöjen vastaisiksi ja määrää ne perittäviksi takaisin. Talousvaliokunta katsoo, että riskin minimoimiseksi hakijoiden ohjeistamiseen ja tukipäätösten laatuun tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Talousvaliokunta korostaa tässä yhteydessä myös tehokkaan, laadukkaan ja oikea-aikaisen tiedottamisen merkitystä. Konkreettista ja selkeää ohjeistusta tarvitaan erityisesti siitä, mitkä yritykset ovat oikeutettuja rahoitukseen, miten yrityksen pitää osoittaa brexitiin aiheuttamat kielteiset talousvaikutukset ja milloin tukea pitää viimeistään hakea. Kattavalla ja konkreettisella tiedottamisella ja ohjeistuksella tarjolla oleva EU-rahoitus voidaan hyödyntää mahdollisimman täysimääräisesti ja pienentää olennaisesti riskiä tukien takaisinperinnästä.

Kokoavia huomioita

Suomen tavaravienti Britanniaan väheni vuonna 2020 noin viidenneksellä eli noin kaksi kertaa enemmän kokonaistavaravientiin verrattuna. Brexitistä seuranneet kaupanesteet aiheuttavat haittaa erityisesti pk-yrityksille, koska niiden resurssit ovat pienemmät ja etabloitumisaste kohde-markkinoille vähäisempää kuin suuremmilla yrityksillä. Lisäksi suurten yritysten tavara-kaupan muutokset Britannian kanssa näkyvät alihankintaketjujen kautta myös pk-yrityksissä. Muuttu-

Valiokunnan mietintö TaVM 28/2022 vp

neessa tilanteessa niillä on suuri tarve kehittää ja uudistaa liiketoimintaansa sekä löytää uusia asiakkaita muilta markkinoilta. Tätä tarvetta ovat entisestään lisänneet koronapandemia sekä Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyssodan vaikutukset.

Talousvaliokunta pitää tärkeänä, että Suomelle osoitettu brexit-mukautusvaraus saadaan hyödynnettyä mahdollisimman tehokkaasti. Talousvaliokunnan näkemyksen mukaan brexit-mukautusvarauksen kautta jaettava rahoitusta tulisi myöntää erityisesti sellaiseen tutkimus- ja kehittämis-toimintaan, joka loisi pk-yrityksille mahdollisuuksia kehittää uusia kilpailukykyisiä tuotteita ja toimia myös kansainvälisillä markkinoilla. Britanniaan alun perin suunnattuja tuotteita saattaa esimerkiksi olla tarpeen muokata niin, että ne soveltuvat markkinoille muualla. Näin markkinoita brexitin myötä menettäneet yritykset löytäisivät uusia markkinoita tuotteilleen. ELY-keskuksia tulisi myös kannustaa ohjaamaan Brexit-mukautusvarausta saaneita yrityksiä esimerkiksi Business Finlandin tai Finnveran palvelujen piiriin.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Talousvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 134/2022 vp sisältyvät 1.—5. lakiehdotuksen.

Helsingissä 25.11.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Sanni Grahn-Laasonen kok
varapuheenjohtaja Katri Kulmuni kesk
jäsen Atte Harjanne vihr
jäsen Hannu Hoskonen kesk
jäsen Eeva Kalli kesk
jäsen Minna Reijonen ps
jäsen Janne Sankelo kok
jäsen Hussein al-Taee sd
jäsen Tuula Väättäinen sd
jäsen Johannes Yrttiaho vas
varajäsen Juha Mäenpää ps
varajäsen Riitta Mäkinen sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Johanna Rihto-Kekkonen